

színfolt a kötetben Hallgató Imre *Reformátusként* című írása, melyben családja történetét ismerteti a szerző.

Fehér Viktor egy veterán katonatiszt elbeszélései alapján számol be a közelmúlt eseményeiről.

A tanulmányok sokféleségéből kitetszik, hogy a kötet szerkesztője átfogó képet adott a címben meghatározott időperiódus vajdasági történéseiről, s arról, hogyan éltek meg a társadalmi és gazdasági változásokat magyarok és más nemzetiségek a Délvidéken.

„Amikő megfordút a világ”. A délvideki emberek sorsának alakulása Trianon után. Kulturális értékeink a Kárpát-medencében V. Szerk.: *Szőke Anna*. Kiss Lajos Néprajzi Társaság, Szabadka, 2019. 128 oldal)

Kónya Sándor

ORSZÁGZÁSZLÓK, A MAGYAR FÁJDALOM SZIMBÓLUMAI

A tanulmánykötetet a tokaji Világörökségi Bormúzeumban a Tokaji Országzászlóért Egyesület, a Pap Miklós Népfőiskola (Tokaj) és a Tokaji Múzeum közös rendezésében 2020. január 18-án (két nappal később, miután száz esztendeje gróf Apponyi Albert 1920. január 16-án mondta el Párizsban a híres trianoni beszédét) a trianoni békediktátum máig tartó hatásairól, *Száz év szétszakítottásban* címmel megrendezett konferencián mutatták be. A konferencia szakmai programjában a Magyarságkutató Intézet, a Veritas Történetkutató Intézet, a Zempléni Múzeum (Szerencs), a Tokaji Múzeum és a Kazinczy Ferenc Múzeum (Sátoraljaújhely) történész munkatársainak előadásai hangzottak el.

Kocsis Lajos, a könyv szerzője ekkor ajánlotta az olvasók figyelmébe „*Magyar fájdalom és a magyar vágyakozás szimbólumai*” címet viselő munkáját. A szerző Csíkszeredában született. Egyetemi tanulmányait a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudomány-

egyetem Történelem–Filozófia Karának történelem szakán végezte. A Debreceni Egyetemen 2006-ban PhD-fokozatot szerzett. Fő kutatási területe a dualizmus kori Székelyföld társadalmi-gazdasági története és sajtótörténete. Ezekben a témákban több tanulmánya és egy könyve (*A csiki magánjavak története [1869–1923]*) jelent meg. 2006-tól a Tokaji Kereskedelmi és Idegenforgalmi Szakgimnázium, Szakközépiskola és Kollégium tanára.

Kocsis Lajos könyvének előszavában dr. Simon Csaba, a 2009. decemberben alapított Tokaji Országzászlóért Egyesület elnöke köszönti az olvasót. Az 1934. szeptember 8-án felavatott Tokaji Országzászló Emlékmű a vasútállomással szem-

ben nagyon szép környezetben, a Tokaji-hegy keleti oldalának kővel kirakott támfalán, a szőlőtőkék alatt helyezkedik el. Az 1950-es éveket követően szinte majdnem teljesen feledésbe merült. Bár nem bontották le, egy szüreti jelenetet ábrázoló hatalmas (7–10 méteres) vasgrafikával próbálták eltakarni. Az emlékművet több évi előkészület után sikerült helyreállítani. Újraavatása 2013. június 4-én történt, igen szép számú helyi érdeklődő és az eseményre Tokajba érkezők társaságában. Az emlékműről azt gondoljuk, hogy nem a halott kövek halmaza, hanem jelképe az összetartozásnak, a szétszakítottság felett érzett fájdalomnak.

A hét fejezetre osztott hiánypótló mű bemutatja az országzászló-mozgalmat, ennek részeként a tokaji országzászló történetét.

Az első fejezetben megismerhetjük az országzászló-mozgalom történelmi előzményeit. Az igazságtalan trianoni békediktátumot és annak ratifikációs vitáját, kényszerű aláírását. A békeszerződés reví-

ziója irányába megnyilvánuló társadalmi véleményeket és a kormányzati szintű lépéseket, a mindezek támogatására alakult különböző egyesületeket, köztük az 1927. július 27-én, Herczeg Ferencnek (1863–1954), kora legnépszerűbb írójának elnöklete (1927–1945) alatt megalakult Magyar Revíziós Ligát.

Urmánczy Nándor (1868–1940) jogász, országgyűlési képviselő, író, a Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája elnöke, „*az országzászló mozgalom atyjá*”-nak, az országzászló-mozgalom megteremtőjének bemutatását olvashatjuk a második fejezetben.

A szerző a harmadik fejezet hét pontjában tárgyalja az országzászló-mozgalmat.

Elsőként megismerkedhetünk a budapesti Szabadság téri Ereklés Országzászló történetével. Lechner Jenő (1878–1962) építész és Füredi Richárd (1873–1947) szobrász alkotását, a Szabadság téri Ereklés Országzászlót 1928. augusztus 20-án a Szent István ünnepi hét keretében avatták fel. Az emlékmű a történelmi Magyarország egész területéről összegyűjtött „*ereklyeföld*” fölé épült. Az avatóbeszédet Urmánczy Nándor tartotta, aki szerint: „*Azért emeltük fel itt, a Szabadság téren, az elszakított országrészek szobrával szemben ezt az emlékművet, azért állítottuk ezt az ereklyét, a zászlótartót, hogy élni akarásunknak legyen tanúbizony-sága, hogy hirdesse a magyar őserőbe vetett hitet és hirdesse a magyar jövődőt.*”

A fejezet második része az országzászló felavatását követően megszűnt Előkészítő Bizottság helyét felváltó Magyar Szövetség Ereklés Országzászló Nagybizottsága tevékenységét mutatja be, melynek elnökévé Urmánczy Nándort választották. A bizottság feladata volt a vidéki, helyi bizottságok elnökségével fenntartott kapcsolat erősítése, az országzászlók felállításának támogatása és az avatásokon való részvétel.

A szerző a harmadik pontban ismerteti az országzászló-mozgalom kibontakozását. Bár nincs egyetértés abban, hogy hol állí-

tották elsőként a vidéki országzászlót, jelenlegi ismereteink szerint elfogadhatónak lehet tekinteni, hogy ez Battonyán (Csanád, Arad és Torontál k. e. e. vármegye) 1931. március 15-én történt meg. 1934 második felében már több mint 40 országzászlót avattak. A 200. az 1935. október 27-én avatott monori volt. 1937-ben az országzászlók száma elérte a háromszázat, az első bécsi döntés kihirdetésekor pedig 370 országzászlóra vonták fel a lobogót.

A következő, negyedik pontban ismerkedhetünk az országzászló-mozgalom „*zászlóshajói*”-val: a területi országzászlók történetével. Ezek az országzászlók az elszakított Magyarország egyes történeti országrészeit szimbolizálták. A szerző által vizsgált időszakban öt területi országzászlót avattak: Délvidéki (Szeged), Dráva–Mura vidéki (Nagykanizsa), Felvidéki (Miskolc), Nyugati (Szombathely), Pest környéki (Kispest).

A fejezet ötödik pontja a zárt területű országzászlókat tárgyalja. Ezeket az országzászlókat egy aránylag jól körülhatárolt területen állították, mint például iskola, intézmény, egyesület, lakótelep, vasútállomás. Az első iskolai országzászlót 1933. november 20-án Pestszenterzsébeten, a Pöltenberg utcai állami elemi népiskolában avatták.

A hatodik részben szó esik azon ünnepekről és őrségekről, amelyeket az országzászlóknál tartottak. Környezetükben ünnepelték március 15-ét, augusztus 20-át, de itt tartották például a tanévnyitó ünnepeket is. Az országzászlónál ünnepeken kívül rendszeres zenés őrségváltásokat, őrszolgálatokat is szerveztek.

A könyv harmadik fejezete epilógussal zárul. Az avatott országzászlók a Trianon elleni állásfoglalás egységes jelképeivé váltak. A második világháborút követően viszont számos országzászló-emlékművet tönkretettek. Elsőként 1945 tavaszán a Szabadság téri Ereklés Országzászlót távolították el. A téren 1945. május 1-jén állították fel a „*felszabadító szovjet hősök és hősi halottak emlékéit*” hirdető emlékművet. A

legtöbb országzászlót 1945 után lerombolták, illetve lebontották, egyeseket a „*kor szellemének, elvárásainak*” megfelelően alakították. Az 1990-as, de főleg a 2000-es éveket követően avatott új, illetve helyreállított és újraavattott országzászlók a magyar nemzet összetartozásának szimbólumaivá váltak.

A negyedik fejezetben a könyv szerzője ismerteti a tokaji országzászló történetét. Az ország városainak többségét megelőzve Tokaj már 1934-ben országzászlóval büszkélkedhetett. Egyedisége és látványossága abban mutatkozik meg, hogy nem szokványos módon, sík területen helyezték el. A közel 70 méter magas hegyoldal lefaragása után a háttérteret színes kőkockák felhasználásával készített térkép alkotta, alatta építették fel az árbócnak helyet adó bástyát. Az országzászlók közül a legismertebbek és a leglátogatottabbak közé tartozott. Az avatóünnepség szónoka Urmánczy Nándor volt. 1945 után a kisebb-nagyobb rombolásokat követően (bástya elbontása) az emlékmű megmaradása a helyszínnek köszönhető, bontás esetén ugyanis a hegyoldal leomlott volna.

Az ötödik fejezetben bőséges irodalomjegyzéket találunk, amely külön csoportosítja a tanulmányokat, az összefoglaló műveket, forráskiadványokat, időszaki kiadványokat, iskolai értesítőket és levéltári forrásokat.

A hatodik fejezet fekete-fehér, illetve színes korabeli fényképeket, levelezőlap-felvételeket tartalmaz. Itt láthatjuk annak a díszes serlegnek felvételét is, mellyel a Tokaji Országzászló Emlékművet 2016-ban a *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Értékdíjjal* ismerték el.

Az utolsó, hetedik fejezetben ismerhetjük meg a Tokaji Országzászló Emlékmű helyreállításának munkálatait. Az emlékmű az 1950-es évektől egyre inkább elhanyagolt állapotba került. Köveinek egy részét széthordták és a növényzet is elburjánzott. A vasból alkotott térplasztikát 2012-ben áthe-

lyezték a belváros egyik épületének tűzfalára, így 2013. április 12-én elkezdődhetett az emlékmű helyreállítása. A könyv megemlékezik a tervezőről, a kivitelezést vezetőről és a felújításban résztvevő személyekről.

A kötet végén 25 (!) oldalon keresztül tanulmányozhatjuk az 1928. augusztus 20.–1938. október 30. között felavatott 319 országzászló jegyzékét. A kimutatás az avatás időrendi sorrendjében jelöli a települést, a k. e. e. (közigazgatásilag egyelőre egyesített) vármegyét, végül az Erekyés Országzászló Nagybizottság képviselőjének nevét, aki részt vett az avatóünnepségen. Az összeállítás a rendelkezésre álló forrásokból történt, mivel az Erekyés Országzászló Nagybizottságának hivatalos nyilvántartása nem ismert, valószínű hogy nem is maradt fenn.

Kocsis Lajos könyve hiánypótló mű, hiszen eddig nem jelent meg összefoglaló, tudományos igényességgel készült tanulmány az országzászló-mozgalomról, illetve a Tokaji Országzászló Emlékműről. Történetüket a szerző monografikus gondossággal dolgozta fel. Az irodalomjegyzék és a lábjegyzetek bőséges dokumentumokat ajánlanak mindazoknak, akik még behatóbban szeretnének foglalkozni a mozgalom történelmi előzményeivel és Tokaj szinte egyetlen huszadik századból megmaradt ikonikus emlékével.

(Kocsis Lajos: „A magyar fájdalom és a magyar vágyakozás szimbólumai”. Országzászlók a trianoni Magyarországon (1928–1938). Tokaji Országzászló Egyesület–Pap Miklós Népfőiskola, Tokaj, 2020. 178 oldal)

Várhelyi Gyula

A TÖRTÉNETI FÖLDRAJZI KÖZLEMÉNYEK TRIANON-SZÁMA

A *Történeti Földrajzi Közlemények* nyolcadik évfolyamának összevont 1–2. száma a korábban megjelent kötetektől eltérően – a Trianon századik évfordulójához kapcsolódó megemlékezés okán – „mindössze” egy